

Saila Luoma:

TANNHÄUSERIN ENSIESITYS PARIISISSA 1861 - OOPERAHISTORIAN SUURIN SKANDAALI

Wagner tuli Pariisiin 1859 tarkoituksenaan pitää siellä sarja konsertteja sekä saada esitetyksi Tannhäuser, Lohengrin ja Tristan. Konsertit olivat yleisö- jossakaan eivät arvostelumenestys, mutta oopperoista vain "Tannhäuser" esitettiin. Wagnerilla oli jo ystäviä ja tukijoita Pariisissa, suorastaan loistava joukko runoilijoita, kirjailijoita, poliitikkoja ja tiedemiehiä, joukossa Charles Baudelaire, Gustave Doré, Rossini ja Gounod.

Määräys esittää "Tannhäuser" Keisarillisessa Oopperassa tuli korkeimmalta taholta, keisari Napoleon III:lta. Tähän käskyyn liittyi sekä henkilökohtaisia että poliittisia hovi-intrigejä, joissa keskeistä osaa esitti Itävallan lähettilään puoliso, ruhtinatar Pauline Metternich. Hän oli omalaatuinen ja vaikutusvaltainen nainen, Itävallan etujen puolustaja Ranskan hovissa, ja siksi monella taholla vihattu. Wagnerin ihailijana hän sai esityksen aikaan ja häneen kohdistuivat ne mielenosoitukset, jotka tekivät Tannhäuserin esittämisen Pariisissa mahdottomaksi.

Yritykseen oli sijoitettu 250 000 frangia, harjoituksia oli 164, teksti oli muokattu ja käännetty ranskaksi, oli lisätty vaadittu baletti, Venus-bakkanaali, ensimmäiseen näytökseen. Se, että esitykset johtivat suoranaiseen mellakointiin, ei ollut yleisön vika, vaan sen pienen hovimiesten ryhmän, joka oli vannonut tuhoavansa "Tannhäuserin". "Pariisin yleisö" - kirjoittaa Wagner - "on erittäin vastaanottavaa, myötäelävää ja oikeudenmukaista". (Bericht über die Aufführung.)

Ns. Jockey-klubi terrorisoi yleisöä kolmessa esityksessä. Ensi-iltaa varten oli sovittu iskusanat, jotka olivat merkki naurajille. Muu yleisö kuitenkin tukahdutti naurunremahdukset voimakkailla kättentaputuksilla. Toiseen esitykseen Jockeyt varasivat metsästyspillejä, joilla saatiin aikaan enemmän häiriötä. Kolmannessa esityksessä Wagner itse ei enää ollut läsnä.

Mein Leben:

"Toinen esitys oli 18 maaliskuuta ja ensimmäinen näytös meni erinomaisesti; alkusoitto sai mahtavat suosionosoitukset ilman sorääniä. Rouva Tedesco oli lopultakin mieltynyt osaansa Venuksena saatuaan sitä varten kultajauheella koristellun peruukin. Kun finaalin "Septuor" jälleen vastaanotettiin suosionosoituksin hän riemuissaan huusi minulle johtajan aition, että kaikki oli nyt hyvin ja me olimme voittaneet. Mutta kun toisessa näytöksessä äkkiä kuului kimeitä viheli-

Tannhäuser Pariisissa 1861. Piirros: Alphonse de Neuville

lyksiä, kääntyi johtaja Royer puoleeni täysin alistuneena sanoen: "Ne ovat Jockeyt; olemme hukassa." Tämän Jockey-klubin herrat olivat vaikutusvaltainen ryhmä teatterissa ja heidän kanssaan oli, oletettavasti keisarin määräyksestä, käyty neuvotteluja oopperani kohdalosta; oli vaadittu heitä jättämään rauhaan kolme esitystä, joiden jälkeen luvattiin lyhentää oopperaa siten, että se voitaisiin esittää lyhyenä esinäytöksenä sitä seuraavalle baletille. Herrat eivät kuitenkaan olleet suostuneet tähän: ensinäkään heillä oli ensi-illan jälkeen minusta kuva henkilönä, joka ei suostuisi tällaiseen menettelyyn; toiseksi oli pelättävissä, että jos oopperaani esitetäisiin vielä kaksi kertaa häiriötä, se saisi niin paljon kannattajia, että sitä tarjottaisiin baletin ystäville vielä kolmekymmentä kertaa. Estääkseen tämän he olivat päättäneet protestoida ajoissa. Erinomainen herra Royer ymmärsi nyt, että nämä herrat olivat tosissaan, ja luopui kaikesta vastaanpanemisesta, huolimatta keisarista ja keisarinnaista, jotka tukivat meitä ja jotka järkkymättömän rauhallisina seurasivat aitiostaan omien hovimiestensä mellakointia.

Ystävänä olivat järkyttyneitä; Bülow syleili nyhkyttäen Minnaa esityksen jälkeen; Minna ei pystynyt toipumaan lou-

kauksista, joita vierustoverit olivat häneen kohdistaneet tunnistaessaan hänet vaimokseni. Eräs raivostunut mellakoitsija oli solvannut uskollista palvelijatar-tamme, schwabilaista Thereseä, mutta tyttö, joka oli huomannut, että mies ymmärsi saksaa, vaiensi hänet hetkeksi vahvalla saksankielisellä kirosanalla; Kietz oli sanaton ja Chandonin "Fleur du jardin" juhlasampanja sai jäädä varastoon.

Kaikesta huolimatta määrättiin vielä kolmas esitys, jolloin minulle jäi vain kaksi ulospääsyä: yrittää vielä kerran vetää pois partituurini tai vaatia, että esitys olisi sunnuntaina, eikä tilausnäytäntö, sillä arvelin, että silloin se ei houkuttelisi kanta-asiakkaita, jotka yleensä olivat tottuneet sellaisina päivinä luovuttamaan paikkansa myyntiin maksaville asiakkaille. Tämä strateginen ehdotus näytti miellyttävän sekä oopperan johtoa että hovivaivaa ja siihen suostuttiin. Vaatimustani, että tämä esitys olisi kolmas ja viimeinen, ei sen sijaan hyväksytty. Sekä minä että Minna pysyttelimme poissa tästä esityksestä. En sietänyt nähdä, kuinka vaimoani ja laulajiani kohdeltiin pahoin teatterissa. Mitä laulajiin tulee, olin kuullut, että Niemann (Tannhäuser) oli kyllä onnistunut kääntämään tilanteen edukseen. Kun loukkaukset yleisön taholta jatkuivat, hän kohautti olkapäitään ja viittasi

anteeksipyytäen johtokunnan aitioon, jossa minun oletettiin olevan läsnä. Sen sijaan pahoittelin todella Morellin ja rouva Saxin kohtaloa, jotka osoittautuivat minulle järkkymättömän uskollisiksi. Jo ensi-illan jälkeen olin kohdannut rouva Saxin käytävässä menossa kotiin ja olin laskenut leikkiä siitä, että hänet oli vihellyt ulos; hän vastasi minulle vakavana ja ylpeänä: "Kestän sen vielä vaikka sata kertaa. Voi niitä kurjia!" Morelli oli joutunut ristiriitaan itsensä kanssa kohdatessaan mellakoitsijoiden hyökkäykset. Olin tarkkaan määrännyt hänen asemansa kolmannessa näytöksessä Elisabethin kuolemasta siihen asti kun hän aloittaa laulun iltatähdelle; hän ei saanut siirtyä paikaltaan kivipaadella, mistä hänen, puoleksi kääntyneenä pois päin yleisöstä, oli esitettävä tervehdyksensä poismenneelle. Hänen oli ollut vaikea totella, sillä hän väitti, että olisi vastoin kaikkea oopperakäytäntöä, jos laulaja esittäisi näin tärkeän kohdan muuten kuin aivan näyttämön etuosassa, kääntyneenä suoraan yleisöön. Kun hän esityksessä tarttui harppuunsa aloittaakseen laulunsa, kuuluu yleisön joukosta: "Voi, hän ottaa taas harppunsa", jolloin alkoi mahtava nauru, ja sen jälkeen vihellykset, jotka jatkuivat niin pitkään, että Morelli lopulta teki rohkean päätöksen. Hän pani harpun pois, astui tavan mukaisesti näyttämön etuosaan ja esitti ilman säestystä (sillä Dietzsch pääsi mukaan vasta kymmenennessä tahdissa) päättäväisesti iltalaulunsa, jolloin kaikki rauhoittuivat, kuuntelivat hengähtämättä loppuun ja palkitsivat laulajan lopulta suosionosoituksilla.

Minulla ei tietenkään voinut olla mitään sitä vastaan, että laulajat kävivät taisteluun näin rohkeina, mutta itse en enää pystynyt kärsivän ja toimettoman katsojan osassa puolustautumaan näin alhaisia hyökkäyksiä vastaan. Kuten sanoin, pysyttelin poissa kolmannesta esityksestä, jonka menestymistä saattoi syystä epäillä. Eri näytösten jälkeen tuli kotiini viestintuojia, jotka kertoivat, että Truinet oli jo heti ensimmäisen näytöksen jälkeen päättänyt suostua esitysten lopettamiseen. Jockeyt eivät olleet, kuten tavallista, jääneet pois sunnuntäytännöstä, vaan saapuneet paikalle jo esityk-

sen alussa, ettei yksikään kohtaus menisi ilman mellakointia. Minulle kerrottiin, että jo ensimmäisessä näytöksessä oli jatkuva metelöinti aiheuttanut kaksi viiden-toista minuutin pituista taukoa. Suurin osa yleisöstä piti sisukkaasti minun puoliani mielenosoittajien lapsellista käytöstä vastaan ottamatta silti muuten kantaa teokseeni. He jäivät kuitenkin vastamielenosoituksissaan alakynteen: kun kaikki olivat loppuun uupuneita kättentaputuksista ja suosion- ja paheksumishuudoista, ja vihdoinkin näytti tulevan rauhallista, alkoivat Jockeyt uupumattomina puhaltaa metsästyspilleihinsä, joten viimeinen sana jäi joka tapauksessa heille. Väliajalla astui yksi noista herroista erään ylhäisen naisen aitioon, joka raivosta kiehuun esitteli hänet ystävättärilleen näillä sanoilla: "Tässä yksi noista raukoista, serkkuni". Mutta tämä säilytti hilpeän ilmeensä: "Mitä sitten? Alan jo suorastaan pitää musiikista, mutta ymmärtänne, että on pidettävä sanansa. Suokaa anteeksi, lähdenkin tästä taas töihin!" Näin sanoen hän lähti. Tapasin seuraavana päivänä miellyttävän Saksin lähettilään, herra von Seebachin, täysin käheänä - hän ja kaikki hänen ystävänsä olivat yöllisessä metelöinnissä kokonaan menettäneet äänensä. - Ruhtinarat Metternich oli jäänyt kotiin; molemmissa ensimmäisissä esityksissä hän oli joutunut kohtaamaan vastustajiemme avoimen pilkan. Hänen raivoaan kuvasi se, että hän oli joutunut muutamien nimeltä mainittujen parhaiden ystäviensä kanssa ilmiriitaan sanoessaan heille: "Te ja teidän vapaa Ranskanne! Wienissä, missä on vielä todellista aatelia, olisi mahdotonta kuvitellakaan, että joku ruhtinas Liechtenstein tai Schwarzenberg vaatisi viheltämällä aitiostaan balettia 'Fidelioon'." Luulen, että hän oli puhunut keisarillekin tässä sävyssä ja siksi oli ainakin harkittu syyte-toimia näiden herrojen kohdalla, joista valitettavasti suurin osa kuului keisarin hoviväkeen. Tästä puhuttiin ja ystäväni uskoivat todellakin tulevaan voittoon, kun he kolmannessa esityksessä näkivät käytävät vahvasti poliiseilla miehitettyinä; myöhemmin selvisi kuitenkin, että tämä varotoimenpide tarkoitti Jockeyklubilaisten suojelua. Oletettiin, että hei-

dän kimppuunsa olisi voitu hyökätä permannolta käsin, heidän röyhkeytensä ärsyttämistä. Näyttää siltä, että esitys, joka sentään vietiin loppuun asti, oli jatkuvaa mellakointia. Toisen näytöksen jälkeen saapui luoksemme myös Unkarin vallankumousohallituksen pääministerin von Szemerén puoliso, täysin poissa taloltaan vakuuttaen, että teatteri oli mahdotonta enää jäädä. Kolmannen näytöksen kuluksa ei kukaan enää voinut kertoa minulle mitään yksityiskohtia; se näytti muistutaneen jatkuvaa taistelua melussa ja ruudinsavussa.

Seuraavana aamuna pyysin tapaamista ystävä Truinetin kanssa ja sanelin hänelle kirjeen johtokunnalle. Sen mukaan minä, suojellakseni laulajia, joita osa yleisöstä kohteli huonosti minun sijastani, ja joita keisarillinen hallitus ei pystynyt suojelemaan, vedän pois partituurini ja kiellän tekijän oikeudella kaikki sen esitykset. Tämä ei ollut puoleltani uhkaileva. Neljäs ja viides esitys oli jo päätetty ja johtokunta painotti, että myös sillä oli velvollisuuksia yleisöä kohtaan, joka jatkuvasti vaati näitä esityksiä. Järjestin Truinetin avulla niin, että "Journal des Débats" julkaisi kirjeeni, ja nyt seurasi viivytelyn jälkeen johtokunnan ilmoitus, että se suostuu teokseni poistamiseen ohjelmistosta."

Mitä mieltä aikalaiset olivat.

Charles Baudelaire: "Mitä Eurooppa meistä ajattelee ja mitä Saksassa sanotaan Pariisista? Kourallinen tomppelaita pilaa meidän kaikkien maineen."

Pauline Metternich: "Te nauratte Wagnerin nyt ulos. Kahdenkymmenen vuoden kuluttua häntä palvotaan Pariisissa."

Charles Gounod: "Suokoon Luoja minullekin samanlaisen tappion."

Lähteet:

Richard Wagner: Mein Leben - Leipzig 1986

Curt von Westernhagen: Wagner - Freiburg 1979

Saila Luoma on tamperelainen saksankielen lehtori.

*Käsin maalatut
Wagner-aiheiset
silkkihuivit ja
musiikkiaiheiset
silkkisolmiot*

*Outi Jaakola
Juhannusk. 22 as 2
20300 Turku
p. (02) 254 7615*